

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

ПРОБЛЕМА БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Анотація. Досліджено та визначено основні проблеми безробіття в Україні. Обґрунтовано необхідність застосування певних методів та механізмів, які допоможуть повернути віру населення в краще майбутнє. Запропоновано конкретні заходи боротьби з безробіттям, а також шляхи покращення нинішнього стану ринку праці.

Аннотация. Исследованы и определены основные проблемы безработицы в Украине. Обоснована необходимость применения некоторых методов и механизмов, которые помогут вернуть веру населения в лучшее будущее. Предложены конкретные методы борьбы с безработицей, а также пути улучшения нынешнего состояния рынка труда.

Annotation. The main problems in Ukraine were investigated and identified. The application of some methods and ways will help to return the believe of population in better future was emphasized. The specific methods of fight with unemployment and ways for improvement of present state of labor market was offered.

Ключові слова: безробіття, ринок праці, робочі місця, зайнятість, соціально-трудова політика держави на ринках праці.

Важливою сферою державного регулювання в умовах соціально-економічного розвитку вважається зайнятість населення – одна із основних життєво необхідних потреб і ознак соціального добробуту й благополуччя суспільства. Статус зайнятості визначається для економічно активного населення, до якого входять як зайняті, так і безробітні. На сьогоднішній день повноцінний український ринок праці тільки формується, тому є важливою розробка і реалізація політики зайнятості, де ключова мета розвитку українського суспільства – це зменшення безробіття серед молодих людей. Молоді спеціалісти – це гордість будь-якої розвиненої країни, показник економічного зростання і стабільності, проте через складну економічну ситуацію вони не можуть влаштуватись на роботу і це призводить до зневіри в гідне майбутнє наступних поколінь. Тому обрана тема є надзвичайно актуальною.

Вирішенням проблеми безробіття займались як українські, так і іноземні вчені, серед яких: Л. Вальнева, С. Йолкін, А. Сен, Д. Богиня, О. Грішнова, Н. Нижник, Г. Теренс та ін.

Метою публікації є причин виникнення і поширення безробіття в Україні, розкриття наслідків безробіття та виявлення методів його подолання в сучасних економічних умовах.

Таке явище, як безробіття, характеризує макроекономічну нестабільність і має циклічний характер, тому політика будь-якої держави спрямована на усунення такої актуальної на сьогоднішній день проблеми. Проте якими б тактовними не були дії держав щодо зниження безробіття, жодна з них не може створити умови, за яких їх громадяни можуть легко знайти ту роботу, що принесе максимальний прибуток, підвищить статус людини і зробить її фінансово незалежною. Узагалі, на думку експертів Міжнародної організації праці, найближчими роками рівень безробіття становитиме 10 % і повністю ліквідувати його не зможе жодна з країн.

Для забезпечення гарантій безробітним Верховна Рада України ухвалила два базових закони у цій сфері, зокрема, в 1991 р. Закон України "Про зайнятість населення" та в 2000 р. Закон України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття". Вони закладають законодавчу основу для вирішення проблем соціального захисту безробітних, надання їм певної матеріальної та іншої допомоги, а також створення умов для забезпечення їх роботою [1, с. 294].

Згідно зі статтею 2 Закону України "Про загальнообов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття" безробітними визнаються працездатні громадяни працездатного віку, які через відсутність роботи не мають заробітку або інших передбачених законодавством доходів і зареєстровані у державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, готові та здатні приступити до підходящої роботи. Безробітними визнаються також інваліди, які не досягли пенсійного віку, не працюють та зареєстровані як такі, що шукають роботу [2].

За визначенням Міжнародної організації праці (МОП), безробітними вважаються особи у віці 15 – 70 років (зареєстровані та незареєстровані в державній службі зайнятості), які одночасно задовольняють такі три умови:

активно шукали роботу або намагались організувати власну справу впродовж останніх 4-х тижнів, що передували опитуванню;

не мали роботи (прибуткового заняття);

готові приступити до роботи впродовж двох найближчих тижнів [3].

Рівень безробіття – це відношення кількості зареєстрованих громадян країни у центрі зайнятості до кількості працездатних.

Працездатне населення – це сукупність людей робочого віку (чоловіки 16 – 59 років і жінки 16 – 54 років), що здатні за своїми психологічними та фізіологічними здібностями до участі в трудовому процесі. Згідно з працею Т.

проте людство розмножується в геометричній. Саме тому певна частина людства з часом стає надлишковою, тобто залишається без засобів існування, і це передбачає необхідність регулювання їх кількості.

Насправді ж "надлишок" працездатного населення є відносним, тобто воно є надлишком лише щодо потреб самозростання капіталу. Там, де суспільне виробництво підпорядковане не потребам капіталу, а працює на благо людей, там не існує "надлишку" робочої сили і зникає таке соціальне явище [3].

Загалом безробіття є не випадковим явищем, а закономірним, воно породжене процесом накопичення капіталу в умовах ринкової економіки, що основана на приватній власності на засоби виробництва. Саме за таких умов ринкова економіка породжує такий показник, як безробіття, що є неминучим у даному випадку і одночасно вважається неодмінною умовою її нормального функціонування.

Щоб зрозуміти всю сутність такого явища, як безробіття, варто розглянути теорії щодо причин його виникнення і шляхів подолання. Найпоширенішою в наш час вважається кейнсіанська теорія, згідно з якою причиною безробіття є недостатній сукупний попит на товари. Представники цієї теорії пропонують звернутись до держави, щоб уникнути незайнятості населення, адже державні методи стимулювання ефективного сукупного попиту є найкращими для подолання такого явища. За класичною теорією, безробіття не є серйозною економічною проблемою, оскільки причина – це надто висока заробітна плата, що в умовах вільного ринку зберігатися довго не може. Тому метод боротьби простий – саморегулювання ринку праці, тобто зниження заробітної плати до рівня економічної рівноваги.

У табл. 1 подано рівень безробіття в Україні у 2011 р. Проаналізувавши цю таблицю, можна зазначити, що найвищим цей показник є серед чоловіків і складає 8,8 % до кількості економічно активного населення, серед міського населення – 8,0 %, серед сільського – 7,5 %. Найменший рівень безробіття зафіксований серед жіночої статі і становить 6,8 % [4].

Таблиця 1

**Зареєстрований рівень безробіття в Україні у 2011 році
(у середньому за період, у % до кількості економічно активного населення відповідної вікової групи)**

	Усього	У тому числі за віковими групами, років						Працездатного віку
		15–24	25–29	30–39	40–49	50–59	60–70	
Усе населення	7,9	18,6	9,2	7,3	6,4	5,1	0,1	8,6
Жінки	6,8	18,7	8,2	6,1	5,7	4,2	0,1	7,8
Чоловіки	8,8	18,6	9,9	8,4	7,0	6,0	0,0	9,2
Міське населення	8,0	20,2	9,2	7,3	6,2	5,2	0,1	8,6
Сільське населення	7,5	16,1	9,1	7,3	6,7	5,0	0,0	8,5

У табл. 2 наведено динаміку кількості зареєстрованих безробітних протягом 2011 р., розрахунок здійснено за даними Держкомстату України [4]. Проаналізувавши цю таблицю, можна помітити, що найбільша кількість безробітних була у лютому (616,7 тис. осіб), а найменша – у жовтні (378,9 тис. осіб).

Таблиця 2

Динаміка кількості зареєстрованих безробітних в Україні у 2011 році

Місяці	Кількість зареєстрованих безробітних, на кінець звітного періоду			Середній розмір допомоги за місяць, гривень
	тис. осіб		у % до населення працездатного віку	
	усього	з них отримують допомогу з зв'язку з безробіттям		
Січень	585,6	447,9	2,1	814
Лютий	616,7	466,3	2,2	826
Березень	613,6	456,4	2,2	810
Квітень	579,9	421,6	2,1	815
Травень	549,2	406,1	2,0	817
Червень	506,1	371,2	1,8	838
Липень	469,5	341,5	1,7	854
Серпень	432,4	310,3	1,6	878
Вересень	404,5	281,1	1,5	885
Жовтень	378,9	268,3	1,4	906
Листопад	413,1	298,4	1,5	845
Грудень	482,8	365,3	1,8	879

Головними складовими ринку праці є сукупний попит, що характеризується як загальна потреба роботодавців у найманій робочій силі, та сукупна пропозиція, що охоплює всю найману робочу силу. Попит на робочу силу визначається кількістю та якістю робочих місць, що існують в економіці країни, функціонують та потребують заповнення. Пропозиція на ринку праці формується за рахунок кількості незайнятих працівників [1, с. 294]. У табл. 3

наведено дані щодо попиту та пропозиції робочої сили в Україні у 2011 р. За співвідношеннями цієї таблиці можна зробити висновок, що пропозиція робочої сили перевищила попит. Це пов'язано з нестабільною ситуацією в Україні.

На 1 січня 2011 р. на обліку в центрах зайнятості перебувало 610,3 тис. незайнятих громадян (табл. 3). Цей показник є меншим порівняно з даними за лютий, протягом якого 635,6 тис. осіб перебували на обліку в державній службі зайнятості. Найменшим він був у жовтні – 397,6 тис. незайнятих громадян. Потреба підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць та вакантних посад була найвищою у травні – 95,0 тис. осіб, а найменшою у грудні – 59,3 тис. осіб [4].

На 1 червня 2010 р. на обліку в центрах зайнятості перебувало 434,7 тис. незайнятих громадян, серед яких 243,8 тис. – молодь; 46 тис. – вивільнені працівники; 88,7 тис. – особи, що не здатні на рівних конкурувати на ринку праці. Статус безробітного мали 419,4 тис. осіб. Із загальної чисельності безробітних 156,6 тис. осіб проживали в сільській місцевості (262,8 тис. осіб – у містах), інформація надана Державним центром зайнятості [5].

Порівнюючи показники незайнятості за 2010 – 2011 рр., можна зробити висновок, що у 2011 р. цей показник значно виріс, адже на 1 червня 2011 р. кількість незайнятих громадян, які перебували на обліку в державній службі зайнятості, становила 516,0 тис. осіб.

Таблиця 3

Попит та пропозиція робочої сили в Україні у 2011 році

Місяці	Кількість незайнятих громадян, які перебували на обліку в державній службі зайнятості, тис. осіб	Потреба підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць та вакантних посад, тис. осіб	Навантаження на 10 вільних робочих місць (вакантних посад), осіб
Січень	610,3	68,5	89
Лютий	635,6	72,9	87
Березень	633,2	92,3	69
Квітень	597,3	89,5	67
Травень	565,9	95,0	60
Червень	516,0	90,5	57
Липень	484,3	89,0	54
Серпень	448,3	93,2	48
Вересень	420,0	87,3	48
Жовтень	397,6	82,1	48
Листопад	439,5	73,2	60
Грудень	501,4	59,3	84

Безробіття є чимось більшим, ніж економічне нещастя, адже насамперед це соціальна катастрофа. Депресія, викликана цим явищем, провокує до бездіяльності, яка, у свою чергу, приводить до втрати кваліфікації, занепаду певних моральних надбань, втрати самоповаги, напруженості в суспільстві, розпаду родини і навіть до самогубства. Історія переконує нас в тому, що масове безробіття є причиною дуже швидких соціальних та політичних змін (наприклад, прихід до влади А. Гітлера). Тому кожна держава намагається ввести певні реформи, які б допомогли знизити рівень безробіття, щоб зберегти себе і суспільство від соціальних потрясінь.

Розглянемо такі наслідки безробіття:

Виникнення безробіття означає відкрите недовикористання робочої сили як фактора виробництва.

Безробіття завжди є явищем, що призводить до повної чи часткової втрати кваліфікації.

Нарощення безробіття завжди супроводжується підривом психологічного здоров'я нації.

Безробіття викликає недоотримання сектором домашніх господарств грошового доходу, як наслідок, зменшує споживчий попит.

Держава не в повному обсязі отримує податки.

Як видно, це негативні наслідки безробіття, проте існують позитивні, серед яких:

безробітні, які в будь-який момент готові включитись у процес праці, виконують стабілізуючу функцію резервної армії праці;

наявність вільних виробничих потужностей є типічною для сучасної ринкової економіки;

у період тимчасової незайнятості відкривається можливість організувати перекваліфікацію певної частини робочої сили, її переїзд в інший регіон країни;

безробіття виступає як фактор, що без великих затрат допомагає підвищенню в суспільстві трудової дисципліни.

Щоб уникнути всіх негативних наслідків такого явища, як безробіття, державі слід створити певні умови і вжити термінові заходи, що допоможуть створити нові робочі місця, а також відновити обсяги національного виробництва.

На думку автора, ефективними для подолання безробіття в Україні будуть такі шляхи:

1. Створення нових робочих місць, а також збереження існуючих у тій же кількості за рахунок зниження податків для підприємств для того, щоб припинити скорочення та звільнення робочого персоналу.

2. Збільшення кількості спеціальних центрів зайнятості, де кожен матиме змогу пройти курси перенавчання або підвищення кваліфікації, дізнатись про перспективні професії та галузі діяльності, проконсультуватись зі спеціалістами щодо правильного використання свого робочого потенціалу і професійних навичок тощо. Відомо, що у 2010 році мали попит фахівці з високим рівнем кваліфікації, топ-менеджери, а також економісти, лікарі, бухгалтери, юристи з відповідним досвідом роботи [5]. За даними служби зайнятості протягом 2010 року профорієнтаційні послуги отримали 1 958,7 тис. незайнятих громадян (з них жінки становили 50,8 %, а молодь віком до 35 років – 45 %). Профорієнтаційними послугами було охоплено близько 80 % загальноосвітніх навчальних закладів. У рамках реалізації Закону України "Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу світової фінансової

кризи на сферу зайнятості населення" здійснювалось надання допомоги по частковому безробіттю. Цю допомогу було надано 23 підприємствам, що сприяло збереженню зайнятості 12,5 тис. працівників. Видатки на ці цілі становили майже 11 млн грн [6].

3. Громадяни мають знаходити ті робочі місця, де матимуть гідну заробітну плату, комфортні та безпечні умови праці, тому державі потрібно створити ефективну систему працевлаштування, яка буде ґрунтуватись на науковому осмисленні правових відносин, які виникають у цій сфері.

4. Державі потрібно сформувати таку політику, яка б сприяла стимулюванню попиту на працю.

5. Економічне стимулювання молодіжної зайнятості, а також створення для забезпечення роботою тільки молоді певних фірм, надання субсидій для первинної зайнятості молодого покоління.

6. Щоб не існував вплив робочої сили, потрібно легалізувати тіньовий сектор економіки.

7. Надання державою підприємцям кредитів для розширення та переоснащення підприємства, для того щоб воно відповідало сучасним потребам ринку.

Зростання кризових явищ у національній економіці України останнім часом обумовило зменшення можливостей зайнятості. Загалом реакція українського ринку праці на світову фінансову кризу демонструє прояви глибших і триваліших фундаментальних суперечностей, які формувались у сфері зайнятості протягом усіх років незалежності. Світова криза лише посилила чинники диспропорцій у розвитку ринку праці, до яких належать професійно-кваліфікаційні диспропорції попиту і пропозиції робочої сили, неповне використання зайнятої робочої сили, стабільно високий рівень малопродуктивної неформальної зайнятості, невідповідність галузевої структури зайнятості потребам інноваційного розвитку економіки [7, с. 302].

Безробіття є явищем, що показує певні економічні відхилення щодо вимушеної незайнятості населення працездатного віку. На погляд американського економіста І. Оукена, безробіття породжується за умов, коли ринок праці не бажає поглинути осіб, здатних працювати, і тих, що бажають працювати. На його думку, на ринку праці існує порушений баланс між попитом і пропозицією.

Такі категорії, як зайнятість та безробіття, займають важливе місце в аналізі ринку праці. Існує багато видів безробіття, проте всі вони поєднуються у три типи: фрикційне, циклічне та структурне. У розвинутих країнах світу безробіття вважається результатом високих темпів зростання НТП.

Така економічна категорія, як безробіття, є однією з найбільших соціально-економічних проблем, адже її високий показник призводить до морального занепаду суспільства і, як наслідок, до підвищення рівня злочинності.

Держава має розробляти певні заходи для боротьби з цим явищем, а також приймати певні закони, які б допомогли зменшити соціальне напруження в Україні.

На думку автора, наведені у статті шляхи подолання безробіття допоможуть державі зменшити рівень безробіття завдяки збільшенню робочих місць, наданню допомоги молоді, збільшенню кількості спеціальних центрів зайнятості тощо. Використовуючи такі заходи, Україна зможе здійснити соціальну захищеність населення, а також відновить прагнення людей до постійного самовдосконалення та самореалізації.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Баник О. Б. Проблема безробіття в Україні та шляхи її вирішення / Баник О. Б. // Вісник національного університету "Львівська політехніка". – 2010. – № 691. – С. 293–298. 2. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. 3. Проблема безробіття [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.refine.org.ua>. 4. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>. 5. Заходи соціального захисту незайн. Державний захист у разі безробіття / В. Галицький // Праця і зарплата. – 2010. – № 23. – С. 4–5. 7. Лех Г. А. Шляхи подолання безробіття / Лех Г. А. // Науковий вісник НЛТУ. – 2010. – № 20.3. – С. 300–305.